

IVAN FRANO JUKIĆ (Banja Luka, 1818 – Beč, 1857)

Jukić je jedna od najmarkantnijih pojava u kulturnoj i književnoj historiji Bosne i Hercegovine. Sa zadivljujućom energijom i entuzijazmom spajao je u svojem pozvanju i djelovanju starinski duh svojih franjevačkih prethodnika – propovjedničkih pisaca, kroničara, kulturnih radnika - s modernom vokacijom individualno angažiranoga književnika, prosvjetitelja, borca za političku i socijalnu jednakost.

Osnove pismenosti i latinskoga jezika dobio je od fra Franje Sitnića, župnika u Banjoj Luci. Školovao se u franjevačkom samostanu u Fojnici, gdje je 1833. primio franjevačko zvanje i uzeo redovničko ime Frano, potom u Zagrebu, gdje studira filozofiju, i u Veszprému (Mađarska), gdje uči teologiju. Kao student upoznao se s Ljudevitom Gajem, Stankom Vrazom i drugim „ilircima“, prvacima hrvatskoga narodnog preporoda, te se oduševio idejama prosvjetiteljstva, kulturne i socijalne emancipacije naroda. U duhu ilirizma zastupao je ideju kulturnoga jedinstva Južnih Slavena.

Razvio je veoma široku i intenzivnu prosvjetnu i kulturno-znanstvenu djelatnost u Bosni i Hercegovini, kojoj je posvetio sve svoje životne i intelektualne snage: pokretao prve nekonzfesionalne narodne učionice i sam u njima podučavao, pribavljao knjige i priručnike, prikupljao i publicirao narodne književne umotvorine, planirao stvaranje *Kola bosanskoga*, prvoga književnog društva u Bosni i Hercegovini po uzoru na postojeća društva u Hrvatskoj i Srbiji, zagovarao osnivanje bosanskoga muzeja, radio na organiziranju prve štamparije u Bosni, pokrenuo i uređivao prvi bosanskohercegovački književni časopis – *Bosanski prijatelj*. Napisao niz članaka, putopisa i knjiga u kojima je opisivao i tumačio Bosnu i Hercegovinu s raznih aspekata – povijesnoga, geografskoga, etnografskoga, književnopovijesnoga, bio-bibliografskoga, prosvjetno-kulturnoga. Suradivao je kao autor s mnogim najvažnijim listovima i časopisima u tadašnjoj Hrvatskoj i Srbiji.

Kao pisac odlikuje se izuzetno živim stilom i jezikom, koji najviše dolaze do izražaja u njegovim putopisima i preradama narodnih pripovjedaka, po kojima se smatra

začetnikom moderne proze u književnosti Bosne i Hercegovine. Autor je prvoga sintetskog geografsko-historijskog pregleda *Zemljopis i poviestnica Bosne*.

Napisao je i objavio memorandum sultanu Abdul-Medžidu *Želje i molbe krstjanah u Bosni i Hercegovini*, u kojemu se zahtijevaju moderna socijalna, politička i građanska prava za sve građane bez obzira na vjeru i socijalni status. Taj spis bio je razlogom za progonstvo u koje ga je poslao Omer-paša Latas, sultanov vojni zapovjednik koji je došao u Bosnu i Hercegovinu da pokori muslimanske pobunjenike protiv državnih reformi. Iz progonstva u Carigradu oslobođen je, ali mu nije bilo dopušteno da se ikad više vrati u Bosnu. Boravio je nekoliko godina u Slavoniji pod brigom biskupa Strossmayera. Umro je u jednoj bečkoj bolnici, nakon neuspjele operacije na bubrezima. Pokopan je u anonimnu skupnu grobnicu u sirotinjskom dijelu groblja St. Marxer Friedhof, istu u koju je šezdeset i šest godina ranije sahranjen Wolfgang Amadeus Mozart.

Čekajući operaciju u Beču, Jukić je dan-dva boravio u franjevačkom samostanu na Franziskanerplatzu 4, o čemu svjedoči štura bilješka na latinskom jeziku, pronađena u samostanskoj kronici. Bosanski su franjevci ujesen 2005. godine u tom samostanu postavili Jukićevu spomen-ploču na njemačkom jeziku, i započeli kod gradskih vlasti akciju da se njegov grob trajno obilježi.

Ivan Lovrenović